

Bursa Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi

Başvuru/Received: 19.03.2018 Kabul/Accepted: 03.10.2018

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının (2017) Değerlendirilmesi

Yılmaz DEMİR¹, Emin ATASOY²

¹*Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, Sosyal Bilgiler Öğretmeni,
ylmzdmr1983@gmail.com*

²*Prof. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, eatasoy@uludag.edu.tr*

ÖZET

Eğitim-öğretim sürecinin önemli materyallerinden biri olan ders kitaplarının, ideal ders kitaplarına dönüşmesi için yapılması gerekenler arasında ders kitaplarının bazı özellikler açısından incelenmesi de yer alır. Bu araştırmanın amacı, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında uygulanan yeni öğretim programı doğrultusunda hazırlanan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının fiziksel, eğitsel, görsel tasarım, dil ve anlatım özellikleri açısından incelenmesidir. Bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ve içerik analizi kullanılmıştır. Yapılan incelemeler sonucunda 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının önceki ders kitaplarından fiziksel, görsel ve eğitsel açılardan belirgin şekilde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Ünite sayısının düşürülmüş olması, öğrenci çalışma kitabının kaldırılmış olması, çalışma kitabında yer alan etkinliklerin ders kitabında bulunması eğitsel açıdan görülen önemli değişikliklerdendir. Görsel tasarım açısından kitabın kâğıt kalitesinin çok iyi olması, kitapta kullanılan görsellerin canlı ve dikkat çekici olması yeni ders kitabını üstün kılan özelliklerdendir. Yapılan değişikliklerle yeni ders kitabının, eğitim-öğretim faaliyetlerini olumlu şekilde etkileyebilecek düzeyde hazırlandığını söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Bilgiler öğretimi, Sosyal Bilgiler ders kitabı, 5. Sınıf.

Evaluation of 5th Class Social Studies Course Book (2017)

ABSTRACT

In order to text books being one of the most important materials of education process are transformed to ideal text books, examining text books in terms of some features also plays a part among things to do. The aim of this research is to investigate Social Studies text book prepared in accordance with new curriculum in 2017 – 2018 education year for 5th grades students in the sense of physical, educational, visual design, language and manner of telling features. In this research, document review and content analysis being from quantitative research methods are used. In consequence of research conducted, it is clear that new Social Studies text book for 5th grade students is different from previous text books with regards to physical, visual and educational features. Sighted important variables in terms of educational qualities are decreasing the number of units, extinguishing students' work book and locating activities which were in the work book to the text book. Being excel of quality paper of the book, being vivacious and attractive of visuals used in the book are from features making new text book superior in the sense of visual design. With the alterations made, it is possible to say that new text book is prepared at the level of influencing education activities positively.

Key Words: Teaching Social Studies, Social Studies text book, 5th grades.

GİRİŞ

Derste kullanılan ve dersin geliştirilmesine esas oluşturan araçlardan biri olan ders kitapları, belli bir dersin öğretimi ile belli bir düzeydeki öğrencilere yönelik olarak yazılan; içeriği öğretim programına uygun olan, incelemesi yapılmış ve onaylanmış temel kaynaklardan biridir (Gülersoy, 2013). Benzer bir tanımlamayla Küçükahmet (2001), öğrencilere bilgi, beceri ve alışkanlıklar kazandırmak amacıyla hazırlanmış olan ders kitabının, belirli bir dersin programında ön görülen konuların işlendiği bir kaynak olduğunu belirtir. Öğrencilere öğretim programının genel amaçlarını kavratmakta önemli bir yere sahip olan ders kitapları, öğrencilerin öğrenme, öğretmenlerin ise öğretme sürecinin büyük bir bölümünün, üzerinden yürütüldüğü bir kaynak konumundadır.

Fırsatları Artırma, Teknolojiyi İyileştirme Hareketi Projesi'yle (FATİH) birlikte ders kitaplarının öneminin azalacağına dair hem öğretmenlerde hem de toplumda bir algı oluşmuşsa da süreç, ders kitaplarının hala en önemli öğrenme ve öğretme aracı olduğunu göstermektedir. Dolayısıyla ders kitapları üzerine yapılan çeşitli bilimsel

araştırmalara göre kitapların yeniden düzenlenmesi eğitimin kalitesini artıracaktır. Bu amaçla yapılan çalışmalar literatürde mevcuttur. Birçok eğitim uzmanı, ders kitaplarının öğrenci merkezli olması, estetik ve dikkat çekici olması, toplumun gerçeklerini yansıtmaması, tutarlı, kullanışlı ve güvenli bilgiler vermesi, bilgi ve yöntemlerin güncel olması, neden-sonuç ilkesini ortaya koyması, dil ve anlatım bakımından anlaşılır olması, bilimsel olması, öğrencilerin ilgilerine ve zihinsel yapılarına uygun olması ile bireye kendini tanıma fırsatı sunması gibi nitelikleri taşıması gerektiğini savunmaktadır (Küçükahmet, 2011; Kılıç ve Seven, 2008; Ceyhan ve Yiğit, 2005; Pingel, 2003; Şahin, 2003). Bu kriterler doğrultusunda hazırlanmış/hazırlanacak olan ders kitapları eğitim-öğretim sürecine olumlu katkı sunmaktadır.

Okullarda 4, 5, 6 ve 7. sınıflarda haftalık 3 saat olarak planlanıp okutulan Sosyal Bilgiler dersinin önemi gün geçtikçe artmaktadır. Zira Sosyal Bilgiler dersi ile hem ulusal hem de küresel çapta öğrencilerin “milli bilince sahip birer vatandaş olarak yetişmeleri; demokratik, laik, millî ve çağdaş değerleri yaşatmaya istekli olmaları; yasalar önünde eşit olduklarını gerekçeleriyle bilmeleri; kültürel mirasın korunması ve geliştirilmesi gerektiğini kabul etmeleri; insan ile çevre arasındaki etkileşimi açıklamaları ve mekân algılama becerilerini geliştirmeleri; çevre duyarlılığı içerisinde doğal kaynakları korumaya çalışmaları ve sürdürülebilir bir çevre anlayışına sahip olmaları; doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma yollarını bilen bireyler olarak eleştirel düşünme becerisine sahip olmaları” (MEB, 2017) gibi birçok bilgi, beceri ve değerlerle donatılmaları söz konusudur. Tüm bu bilgi, beceri ve değerlerin sağlanmasında kaynak olarak kullanılan Sosyal Bilgiler ders kitabının çeşitli açılardan değerlendirilmesi, eğitim öğretimin niteliğini artırmak açısından kaçınılmazdır. Ülkemizde geçmiş yıllarda Sosyal Bilgiler dersinin temel kaynaklarını öğrenci ders kitabı, öğrenci çalışma kitabı ve öğretmen kılavuz kitabı oluştururken yeni programla birlikte öğrenci çalışma ve öğretmen kılavuz kitapları kaldırılmıştır. Bu durum ders kitaplarına olan ilgi ve önemi artırmıştır.

YÖNTEM

Bu çalışmada, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsamaması, araştırma ortamını zenginleştirilmesi, araştırmanın farklı boyutlarına odaklanmaya fırsat tanınması ve araştırmanın amacına uygunluğu nedeniyle nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ile içerik analizi kullanılmıştır. Dokümanlar, nitel çalışmalarda araştırmacıya, ihtiyacı olan veriyi, gözlem veya görüşme yapmaya gerek kalmadan sağlayan bilgi kaynaklarıdır. Bu

anlamda doküman incelemesi, araştırmacıya zaman ve para tasarrufu sağlayan bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Araştırmada doküman analizinin yanı sıra içerik analizi de yapılmıştır. “İçerik analizi sözel, yazılı ve diğer materyallerin içerdiği mesajı anlam ve/veya dil bilgisi açısından nesnel ve sistematik olarak sınıflandırma, sayılara dönüştürme ve çıkarımda bulunma yoluyla sosyal gerçeği araştıran bilimsel bir yaklaşımdır” (Tavşancıl ve Aslan, 2001). Ayrıca Merriam (2013) bütün nitel veri analizlerinin aslında içerik analizi olduğunu, çünkü belli bir aşamada görüşmelerin, alan notlarının, belgelerin içeriklerinin analiz edildiğini belirtmektedir.

Evren ve Örneklem

Bu araştırmada, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında ortaokullarda okutulan Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Bilnet Matbaacılık'ta bastırılan bir adet 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı örneklem olarak seçilmiştir.

Veri Kaynağı ve Verilerin Analizi

Araştırmanın veri kaynağı, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından Bilnet Matbaacılık'ta bastırılmış olan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarından, Kilis 15 Temmuz Şehitleri Ortaokulu'na gönderilen kitaplar içinden araştırmacı tarafından rastgele seçilen 1 adet 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabından oluşmaktadır.

Veri kaynağından elde edilen bulgular, 2017-2018 eğitim-öğretim yılı güz yarıyılında iki Sosyal Bilgiler Eğitimi ve bir Türkçe Eğitimi alan uzmanı tarafından incelenmiştir. Doküman incelenirken literatürde sıklıkla geçen ölçütler kapsamında değerlendirme yapılmıştır. Bu ölçütler; ders kitabının fiziksel, eğitsel, görsel ile dil ve anlatım özellikleridir (Küçükahmet, 2011; Kılıç ve Seven, 2008; Ceyhan ve Yiğit, 2005; Şahin, 2003).

Bu araştırmada, doküman ek veri kaynağı olarak değil; sadece tek başına bir araştırmanın tüm veri setini oluşturmaktadır. Bailey (1982) bu durumu şu şekilde açıklamaktadır: “Dokümanların kapsamlı bir içerik analizine tabi tutulması gereklidir. Herhangi bir alanda yazılmış ders kitapları ayrıntılı bir araştırma konusu yapıldığında, araştırmacı dokümanları, yani ders kitaplarını tek başına veri kaynağı olarak kullanmaktadır. Dolayısıyla dokümanlar, diğer veri toplama yöntemlerinin yanı sıra kullanılan ek veri kaynağı değildir. Dokümanları böyle bir amaç için kullanacak araştırmacılar, dokümanları dört aşamada analiz edebilirler: analize konu olan veriden örneklem seçme, kategorilerin geliştirilmesi, analiz biriminin saptanması ve sayısallaştırması/raporlaştırılması” (Yıldırım

ve Şimşek, 2016). Bu bağlamda 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında incelenecek kategoriler, önceden “ders kitabının fiziksel, eğitsel, görsel ile dil ve anlatım özellikleri” şeklinde belirlenmiştir. Daha sonra bu kategoriler doğrultusunda ders kitabındaki ilişkili analiz birimleri saptanmış ve ardından elde edilen veriler raporlanmıştır. İçerik analizinde, temelde yapılan işlem ise “birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar, temalar çerçevesinde bir araya getirerek bunları okuyucunun anlayabileceği şekilde düzenleyerek yorumlamaktır” (Yıldırım ve Şimşek, 2016).

BULGULAR

2017-2018 eğitim-öğretim yılından itibaren ders kitabı olarak okutulan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı fiziksel, eğitsel, görsel ile dil ve anlatım özellikleri başlıkları altında incelenmiştir.

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Fiziksel Özellikleri

Ders kitaplarının fiziksel özellikleri ön kapaktan arka kapağa kadar birçok özelliği içinde barındırır. 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının ön kapağında yer alan görsel, oldukça dikkat çekicidir. Bu görsel, ders kitabındaki “Kitabı Tanıyalım” sayfası hariç iç sayfaların hiçbirinde yer almamaktadır. Öte yandan kapaktaki görselin öğrenme alanlarından daha çok “Kültür ve Miras” öğrenme alanıyla ilişkili olması, Sosyal Bilgiler dersinin bütününe kapsamaması yönüyle bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Bu açıdan bakıldığında kitap kapağının, disiplinler arası bir yaklaşıma sahip olan Sosyal Bilgiler öğretim programına uygun biçimde hazırlanmadığı söylenebilir.

Ön kapakta kitabın adı, kullanılacağı okul türü, sınıf düzeyi ve yayınevinin amblemi yer alırken yazar/yazarların isimleri yer almamaktadır. Bu özelliğiyle kitap, önceki Sosyal Bilgiler ders kitaplarıyla benzerlik göstermektedir (Şekil 1). Ders kitaplarının arka kapağında; basımevi veya firmanın adı, varsa tescilli markası, adresinin yanı sıra kitabın basıldığı yıl-ay ve baskı adedinin yer alması gerekmektedir (Gülersoy, 2013). Ancak incelenen ders kitabının arka kapağında bu bilgilere yer verilmediği, bunun yerine kamu spotu niteliğini taşıyan görsellere yer verildiği görülmektedir (Şekil 1).

Şekil 1. Ders kitabının ön ve arka kapakları ile sırt kısmı

İncelenen ders kitabının iç ön kapağında kitabın adı, kullanılacağı okul türü ve sınıf düzeyi, yazarların isimleri, yayınevinin amblemi, ders kitabının baskı sayısı ve basım evi, basım yeri ve basım yılına ait bilgiler yer verilmiştir. Kitabın iç ön kapağının arka yüzünde ise editörlerin, program geliştirme uzmanlarının, dil uzmanlarının, ölçme-değerlendirme ve rehberlik uzmanlarının isimleri bulunmaktadır. Genel yayın seri ve dizi numaraları, telif hakkı, baskı kararı ve onayı ile baskı sayısı, iç kapağın arka yüzde yer alan diğer bilgilerdir. Devam eden sayfada Türk Bayrağı ve İstiklal Marşı'na yer verilirken bu sayfanın arka yüzünde "Gençliğe Hitabe" bulunmaktadır. Sonraki sayfada Mustafa Kemal Atatürk'ün portesine ve ismine yer verilirken bu sayfanın arkası boş bırakılmıştır.

İncelenen ders kitabının giriş kısmında şekil, çizim ve sembollerin ne anlama geldiği, 7. sayfadaki "Kitabımızı Tanıyalım" başlıklı bölümde yer almaktadır. Kitaptaki sembollerin, işaretlerin ne anlama geldiklerinin açıklanması, kitabın üstün özelliklerinden birini oluştursa da burada yer alan bilgilerin kitabı tanıtmada yetersiz olduğu görülmektedir (Şekil 2). Yapılan bu değişiklik, önceki ders kitabına göre eksik kalmaktadır. Sözgelimi 2004-2005 eğitim-öğretim yılında 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarının giriş kısmında kitapta kullanılan şekil, çizim ve sembollerin ne anlama geldiği ve bunların nasıl kullanılacağına yer aldığı bir 'organizasyon şemasına' yer verilmiştir. Bu uygulama kitabı ilk kez eline alan öğrencilere rahatlıkla kitaptan nasıl yararlanabileceklerini anlayabilmelerini sağlamaktadır (Önal ve Kaya, 2006).

The image shows the table of contents of a book. It is divided into two main sections: 'KİTAPIMIZI TANIYALIM' and 'İÇİNDEKİLER'. The 'KİTAPIMIZI TANIYALIM' section is on the left and contains 10 numbered items. The 'İÇİNDEKİLER' section is on the right and contains 10 numbered items, each with a list of sub-topics and page numbers. The 'İÇİNDEKİLER' section is further divided into four main categories: 'BİREY VE TOPLUM', 'KÜLTÜR VE MİRAS', 'İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELE', and 'BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM'. The 'KÜRESEL BAĞLANTILAR' section is also visible on the right side of the image.

Section	Item Number	Item Title	Page Number
KİTAPIMIZI TANIYALIM	1	Konuyla ilgili gerekli bilgiler hakkında bilgi edinmek	
	2	Öğrenim sürecini destekleyen araç gereçlerin kullanımını öğrenmek	
	3	Konuyla ilgili görsel, sesli ve yazılı materyalleri kullanmak	
	4	Okul ortamında öğrenim sürecini destekleyen araç gereçleri kullanmak	
	5	Okul ortamında öğrenim sürecini destekleyen araç gereçleri kullanmak	
	6	Okul ortamında öğrenim sürecini destekleyen araç gereçleri kullanmak	
	7	Okul ortamında öğrenim sürecini destekleyen araç gereçleri kullanmak	
	8	Okul ortamında öğrenim sürecini destekleyen araç gereçleri kullanmak	
	9	Okul ortamında öğrenim sürecini destekleyen araç gereçleri kullanmak	
	10	Okul ortamında öğrenim sürecini destekleyen araç gereçleri kullanmak	
İÇİNDEKİLER	10	BİREY VE TOPLUM	131
	34	KÜLTÜR VE MİRAS	38
	64	İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELE	66
	92	BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM	94
	116	ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM	118
	146	ETKİN VATANDAŞLIK	148
	166	KÜRESEL BAĞLANTILAR	168
	189	SONUÇ	191
	191	YEREL VE ULUSAL	193
	193	ULUSLARARASI	195

Şekil 2. “Kitabımızı Tanıyalım” ve “İçindekiler” sayfaları

“Kitabımızı Tanıyalım” sayfasından sonraki iki sayfa “İçindekiler” kısmına ayrılmıştır. “İçindekiler” sayfasına bakıldığında, kitapta yer alan konuların hangi sayfada olduğunun belirtildiği ve sayfadaki yedi görselin yedi öğrenme alanının giriş sayfasında da yer almasıyla görseller ile öğrenme alanlarının başarılı şekilde ilişkilendirildiği görülür. Bu özelliğiyle kitabın, önceki ders kitaplarından farklı olarak tasarlandığını ve dolayısıyla kitabın daha ilgi çekici olduğunu söylemek mümkündür (Şekil 2).

İncelenen ders kitabının sayfa numarası, 10. sayfaya başlamaktadır. 10. sayfa ile 189. sayfa arasında yer alan sayfalar, öğrenme alanları için ünitelere ayrılmıştır. Ünitelerin başlıklarının, doğrudan öğrenme alanlarının adıyla başlandırılmış olması, önceki ders kitaplarından farklılık gösteren bir özelliktir. Ünite başlıkları, dikkat çekici nitelikte altı çizili, Calibri yazı tipi ile 42 punto büyüklüğünde, kalın yazılarak başlandırılmıştır. Başlıkların hemen altında yer verilen konular ise aynı şekilde kalın fakat daha küçük puntuyla yazılmıştır. Konuların hemen altında “Neler Öğreneceğiz?” başlığına yer verilmiştir. Bu başlık altındaki yazılar, italik olarak yazılmış ve öğrenme alanında yer alan kazanımlarla ilişkilendirilmiştir. Öğrenme alanlarının giriş kısımlarındaki görsellerin, öğrenme alanının muhtevasını yansıtmaları ve sadece bir konu ile değil de öğrenme alanının tümüyle ilişkilendirilmesi, yeni kitabın önceki Sosyal Bilgiler ders kitaplarından ayıran diğer olumlu özelliklerdendir. Bunun yanında öğrenme alanlarının girişinde, öğrencilere kazandırılması gereken kazanımlar, değerler ve kavramların yer almaması önemli bir eksiklik olarak değerlendirilebilir (Şekil 3).

Şekil 3. “İnsanlar Yerler ve Çevreler” ünitesindeki giriş sayfası

Ders kitaplarının fiziksel özelliklerinden bir diğeri kitaptaki sayfa sayısıdır. İncelenen ders kitabı, dış karton kapaklar hariç 180 sayfası öğrenme alanı olmak üzere toplam 200 sayfadan oluşmaktadır. Sayfa düzeninin, konu başlıklarının, metin arası boşlukların, yazı boyutu ve tipinin hemen her sayfada tutarlı olduğu gözlenmektedir. Ancak paragraf ve görseller arasındaki boşluklar ile kenar boşlukları için aynı durum söz konusu değildir. Sözelimi sayfa 26 ve 27’deki paragraflar ile görseller arasında boşluğa yer verilmezken; sayfa 82 ve 83’teki paragraflar ile görseller arasında boşluk bulunmaktadır. Bu durum, birçok sayfada görülmesine rağmen kullanılan paragrafın ve görselin özelliğine göre değiştiği için kendi içinde bir tutarlılık gösterdiğini söylemek mümkündür.

Ders kitaplarında fiziksel açıdan görseller önemli bir yer tutmaktadır. İncelenen ders kitabında yer alan tablo, şekil, resim ve haritalardan bazılarının numaralandırılmamış olması veya neyi ifade ettiklerinin belirtilmemiş olması önemli bir eksikliklerdir. Sözelimi sayfa 36’da yer alan “Mezopotamya ve Anadolu’da Kurulan Medeniyetler Haritası”, ne numaralandırılmış ne de ifade ettiği şey belirtilmiştir. Benzer şekilde sayfa 66’daki “Türkiye Fiziki Haritası” 3.1 olarak numaralandırılmasına rağmen neyi ifade ettiği belirtilmemiştir (Şekil 4). Ayrıca ders kitabının başında tablo, şekil ve haritalar listesinin olmaması da

dikkat çeken eksikliklerden biridir. Buna rağmen genel olarak kitapta kullanılan resim, fotoğraf, karikatür, harita ve şekil gibi görsellerin açık, net ve anlaşılır bir niteliğe sahip olduğu görülmektedir. Bu bağlamda ortaokul çağı öğrencilerinin motive edilmesinde estetik algılamının ya da dikkat çekici görsel öğelerin kullanılmasının öneminden hareketle 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının kapağının, iç sayfalarının, şekil, resim, tablo ve haritalarının canlı renklere sahip olması olumlu bir niteliktir. Bunun yanında ünite ya da öğrenme alanlarının bulunduğu sayfaların farklı renklerde tasarlanmamış olması bir eksiklik olarak değerlendirilebilir.

Şekil 4. 3.1 olarak numaralandırılan Türkiye fiziki haritası

5. sınıf düzeyindeki bir ders kitabında satır sayısı, 100 mm'lik bir alanda 20 satırı geçmemelidir (MEB, 1995). İncelenen ders kitabının bu özelliğe göre tasarlandığı görülmektedir. Ayrıca “yazılar dışında kalan boşlukların en az 15, en çok 20 mm olması gerekmektedir” (Gülersoy, 2013). Ancak incelenen ders kitabındaki sayfaların alt kısımlarında ve iki sayfanın birleşim noktalarında bu kurala uyulmadığı görülmektedir.

Ders kitapları incelenirken kitabın sonunda yer alan ve öğrenme alanı dışında kalan diğer yapıların düzeni de fiziksel açıdan önemlidir. İncelenen ders kitabının sonunda bulunan bu kısımda sözlük, kronoloji, kaynakça, cevap anahtarı, Türkiye Haritası ve Türk Dünyası Haritası yer almaktadır. Sözlüğün, içerik olarak önceki ders kitaplarına göre zenginleştirilmiş olmasına rağmen yeterli olduğu söylenemez. Tarihi, coğrafi, ekonomik terimlerin yeteri kadar yer almadığı sözlüğün, zenginleştirilmesi gerekmektedir. Sözelimi höyük, viyadük, sondaj gibi birçok temel kavrama yer verilmeyen sözlükte, toplam 97 kavramın anlamı açıklanmıştır.

İncelenen kitapta oldukça zengin bir kaynakçanın kullanılmış olması, görsellerin dahi kaynaklarının belirtilmiş olması önceki ders kitaplarından farklılık gösteren olumlu niteliklerdendir. Sözgelimi 2008 - 2009 eğitim-öğretim yılında okutulan 6 ve 7. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabı üzerine yapılan incelemede, katılımcıların % 31,3'ü kitaptaki “Kaynakça” bölümünün tamamen yeterli olduğunu düşünürken, % 45,8'i kısmen yeterli olduğunu; % 22,9'u ise hiç yeterli olmadığını belirtmiştir (Sönmez, Yeşiltaş, Kuş ve Karatekin, 2009).

Söz konusu ders kitabının ünite sonundaki değerlendirme sorularına ait cevap anahtarı sayfa 198'de verilmiştir. Bu değişiklik, öğrencilerin cevap anahtarına bakarak soruları cevaplandırmalarına yol açabilir. Dolayısıyla kitapta cevapların verilmiş olmasının ölçme ve değerlendirme açısından testin güvenilirliğini olumsuz yönde etkileyebileceğini söylemek mümkündür. Kitabın sonunda yer alan kronoloji ise önceki ders kitaplarından farklı ve dikkat çekici bir stilde verilmesine rağmen kitapta yer alan önemli tarihlere yeteri kadar yer verilmemiş olması, eksiklik olarak değerlendirilebilir. Aynı zamanda kronolojide kullanılan tarihlerin çoğunun Anadolu ve Mezopotamya uygarlıklarıyla ilgili olması, kronolojiyi bir konuyla sınırlandırmaktadır (Şekil 5).

KRONOLOJİ

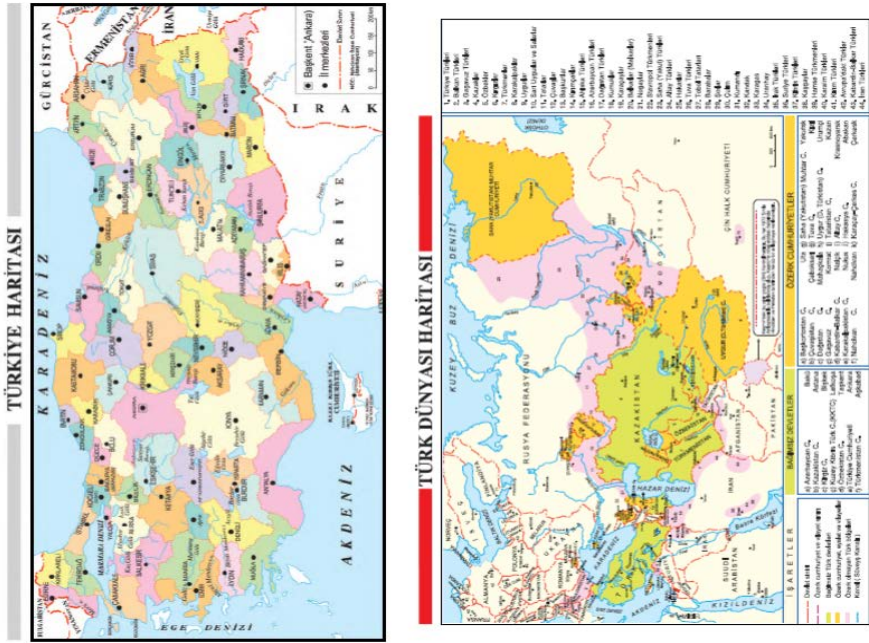

CEVAP ANAHTARI

- BİREY VE TOPLUM**
 - 1.D 2.D 3.Y 4.Y 5.D 6.Y 7.D 8.D
 1. ulusal 2. sayg 3. etkiilen 4. sorumluluk 5. beslenme 6. fikirlerimizi
 - Okulda eğitim görmek – Okula zamanında gitmek, Oyun Oynamak – Oyuncakları zarar vermeden kullanmak, Evde kendime ait odamın olması – Odamı temiz ve düzenli tutmak
 - 1.A 2.B 3.B 4.A 5.A 6.A
- KÜLTÜR VE MİRAS**
 1. Y 2.Y 3.Y 4.D 5.D 6.D 7.D 8.Y 9.Y
 1. Lidyalılar 2. İyonianlar 3. tarihi eserler 4. doğai varlıklar 5. geleneksel 6. bayram 7. çay
 - {3,4,6} tarihi eser, mekân ve nesnelere {1,2,5} doğai varlıklar
 1. B 2.D 3.B 4.D 5.C 6.A
- İNSANLAR, YERLER VE ÇEVRELER**
 - 1.Y 2.D 3.Y 4.Y 5.D
 1. dağ 2. oval 3. göl 4. plato 5. akarsu 6. vadi 7. hava durumu
 1. C 2. B 3. B 4. A 5. C 6. B 7. B
- BİLİM, TEKNOLOJİ VE TOPLUM**
 1. D 2. D 3. Y 4. Y 5. D 6. Y 7. D 8. D
 1. resmi 2. kimlik hürsüzleş 3. virüs 4. https 5. teknoloji 6. deney ve gözlem 7. meraklı 8. kaynak
 - çalışkan, sorgulayıcı, gözcemci, araştırmacı, meraklı
 - 1.A 2.D 3.A 4.B
- ÜRETİM, DAĞITIM VE TÜKETİM**
 - 1.D 2.Y 3.D 4.D 5.D 6.D 7.Y 8.D
 - Tarım 2.ormanlık 3. madencilik 4. hayvancılık 5. sanayi 6. turizm
 1. C 2. B 3. D 4. D 5. C 6. C
- ETKİN VATANDAŞLIK**
 1. D 2.Y 3.D 4.D 5.Y 6.D 7.Y 8.D 9.Y 10.Y
 1. sağık 2. milli eğitim 3. vali 4. kaymakamlık 5. muhtar 6. kaplim 7. ilçesine 8. Ankara 9. TBMM
 - {3} Polis merkezi {4} adliye {5} PTT {6} müze {1} okul {2} alle sağık merkezi
 1. C 2. E 3. A 4. B 5. B 6. D
- KÜRESEL BAĞLANTILAR**
 1. Y 2. D 3. Y 4. Y 5. D 6. D 7. Y 8. Y
 1. İthalat 2. turizm 3. UNESCO 4. ortak miras 5. ihracat
 1. C 2. C 3. B 4. C 5. D 6. B

Şekil 5. “Kronoloji” ve “Cevap Anahtarı” sayfaları

İncelenen ders kitabının son iki sayfası Türkiye ve Türk Dünyası Haritası için ayrılmış ve haritalar sayfaya dik olarak yerleştirilmiştir (Şekil 6). Ancak Dünya Siyasi Haritası gibi Sosyal Bilgiler dersinde ihtiyaç duyulan birçok haritanın verilmemiş olması önemli eksikliklerdir. Gülersoy'un (2013) da belirttiği gibi "Batıdaki ders kitaplarının sonunda tarih ve coğrafya atlaslarının yer aldığı görülmektedir. Bu özellik Sosyal Bilgiler ders kitaplarında da olmalıdır." Ayrıca önceki ders kitaplarına oranla yeni hazırlanan ders kitabında haritalara oldukça az yer verilmiştir. Sözelimi 2012-2013 eğitim-öğretim yılında okutulan 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında toplam 57 haritaya yer verilirken (Bekdemir ve Polat, 2016) yeni ders kitabında sadece 12 harita bulunmaktadır.

Şekil 6. Türkiye ve Türk Dünyası haritaları

Sonuç olarak 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabına bakıldığında genel olarak kitabın sayfalarının düzgün olduğu; buruşukluk, delik, katlanma, kir, leke, yırtık gibi görünüş kusurlarına rastlanmadığı gibi herhangi bir baskı ve ciltleme hatasının olmadığı tespit edilmiştir. Kitabın kâğıt ve ciltleme kalitesinin daha iyi olması, önceki kitaplardan ayrılan özelliklerdendir. Sözelimi Nalçacı'nın (2011) yaptığı çalışmada; 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının fiziksel yapısına ilişkin katılımcıların % 46,3'ü "Cilt uzun süre

kullanım için dayanıklıdır.” maddesi için “Hayır” seçeneğini işaretlerken; % 48.8’i ise “Kâğıt kalitelisi uzun süre kullanıma uygundur.” maddesi için “Kısmen” seçeneğini işaretlemiştir.

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Eğitsel Özellikleri

Ders kitaplarının önemli eğitsel özelliklerinin başında içerik ögesi gelmektedir. İçerik, kazanımları kazandıracak biçimde ünite ve konuların düzenlenmesi olarak tanımlanabilir. İçerik, ulaşılabilecek hedef davranışlar için bir araçtır. Zira öğretim programıyla önce hedef ve davranışlar belirlenir, sonra bu hedef ve davranışların kazandırılmasına yardımcı olacak şekilde içerik düzenlenir (Sönmez, 1998). İncelenen ders kitabının hem mantıksal açıdan hem de içerik ögesi bakımından öğretim programıyla uyumlu olduğu görülmektedir.

Ders kitapları hazırlanırken eğitsel açıdan dikkat edilecek konulardan biri, öğrenme alanlarına göre konuların sayfa sayısının dengeli olarak dağıtılmasıdır. İncelenen ders kitabının kazanım, ders saati ve sayfa sayısı arasındaki ilişki bakımından genel anlamda dengeli olduğu görülmektedir. Ancak tablo 1’de verilen öğrenme alanlarına göre sayfa sayısının farklılık göstermesi, konuların hacmine ve kazanımların önem derecesine bağlı olarak değişmektedir.

Tablo 1. Ders kitabındaki sayfa sayısı, kazanım ve ders saati arasındaki ilişki

Öğrenme Alanı	Sayfa Sayısı	Kazanım Sayısı	Kazanım	Ders Saati	Ders Saati
			Başına Düşen Sayfa Sayısı		Başına Düşen Sayfa Sayısı
1 Birey ve Toplum	24	4	6,00	14	1,71
2 Kültür ve Miras	30	5	6,00	18	1,66
3 İnsanlar, Yerler ve Çevreler	28	5	5,60	18	1,55
4 Bilim, Teknoloji ve Toplum	24	5	4,80	14	1,71
5 Üretim, Dağıtım ve Tüketim	30	6	5,00	18	1,66
6 Etkin Vatandaşlık	20	4	5,00	12	1,66
7 Küresel Bağlantılar	24	5	4,80	14	1,71
Toplam	180	33	5,45	108	1,66

İncelenen ders kitabında yer alan konuların içerik bakımından kazanımlarla bağlantılı olduğu için “geçerlik” özelliğine; öğrenme alanlarında büyük ölçüde birbirleriyle tutarlı bilgiler sunulduğu için de

“güvenirlik” özelliğine sahip olduğu söylenebilir. Öte yandan kitaptaki “Bilim, Teknoloji ve Toplum” öğrenme alanında bulunan konular başta olmak üzere birçok bilimsel konuya yer verilmiş olması, bilimsel düşünmenin önemsendiğini göstermektedir. Bunun yanı sıra ders kitaplarında bilimsel hatanın olmaması oldukça önemlidir. Ancak incelenen ders kitabında birtakım bilimsel hata tespit edilmiştir. Sözelimi sayfa 66 ve 69’da yer alan Türkiye’nin fiziki haritalarında kesir ölçek de kullanılmıştır. Oysa çocuk kullanıcılar için tasarlanan eğitime yönelik haritalarda çizgisel ölçeğin kullanımı daha uygundur (Buğdaycı, 2012). Aynı zamanda çizilen haritanın baskı esnasında büyütme-küçültme yapıldığından daha ziyade çizgi ölçek tercih edilmelidir (Ünlü, Üçışık ve Özey, 2002). Ayrıca, ders kitabının 66. sayfasında yazar, fiziki haritalardaki renk kullanımını kesin ifadelerle, neredeyse bir kural olarak aksettirmiştir. Oysa fiziki haritada kullanılan renkler bir kurala bağlı değildir. Literatürde bu konuda temayül olduğundan bunu kural olarak aksettirilmemelidir. Bunun yanı sıra incelenen ders kitabının 81. sayfasında yer alan “4.2 şiddetinde depresyon...” şeklindeki ifade hatalıdır. Şiddet ve büyüklük kavramları farklı anlamlar taşıdığından söz konusu ifadede “şiddet” yerine “büyüklüğünde” ifadesinin kullanılması gerekmektedir. Bu konuyla ilişkili Öcal ve Yiğittir’e (2007) ait çalışmada 4 ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında bilimsel hataların bulunup bulunmadığına yönelik soruya katılımcıların % 27,9’u bilimsel hatanın olduğunu; % 29,4’ü kısmen hata olduğunu belirtmiştir. Bu bulgular, ders kitaplarındaki bilimsel hatalara dikkat çekmesi bakımından önemlidir.

Ders kitapları hazırlanırken eğitsel açıdan konu-kazanım ilişkisine de dikkat edilmelidir. İncelenen ders kitabında “Kültür ve Miras” öğrenme alanı hariç her kazanım için bir konu belirlenmiştir. Ancak “Kültür ve Miras” öğrenme alanında 5 kazanım bulunurken 4 konu belirlenmiştir. Hangi konuda 2 kazanımın edinileceği ise, hem öğretmen kılavuz kitabı olmadığından hem de öğrenme alanlarının girişinde hangi kazanımın hangi konuyla ilişkilendirileceğine dair bir bilgi yer almadığından, öğretmenler tarafından hazırlanan yıllık ve günlük planlara bırakılmıştır. Yapılan incelemede “Kültür ve Miras” öğrenme alanında yer alan 3 ve 4. kazanım “Kültürel Özelliklerimiz” adlı konu başlığı adı altında öğrencilere kazandırılmaya çalışılmaktadır (Tablo 2).

Tablo 2. Üniteler (öğrenme alanları), kazanımlar ve konular

Öğrenme Alanı	Kazanımlar – Konular
Birey ve Toplum	1. Sosyal Bilgiler dersinin, Türkiye Cumhuriyeti'nin etkin bir vatandaşı olarak kendi gelişimine katkısını fark eder - Öğrendiklerimi Uyguluyorum
	2. Yakın çevresinde yaşanan bir örnekten yola çıkarak bir olayın çok boyutluluğunu açıklar - Olaylar ve Sonuçları
	3. Katıldığı gruplarda aldığı rollerin gerektirdiği hak ve sorumluluklara uygun davranır - Haklarımı ve Sorumluluklarımı Biliyorum
	4. Çocuk haklarından yararlanmaya ve bu hakların ihlallerine örnekler verir - Çocuk Hakları Her Yerde
Kültür ve Miras	1. Somut kalıntılarından yola çıkarak kadim uygarlıkların insanlık tarihine katkılarını fark eder - Tarihe Yolculuk
	2. Çevresindeki doğal varlıklar ile tarihî mekânları, nesnelere ve eserleri tanıtır - Güzel Ülkem
	3. Ülkemizin çeşitli yerlerinin kültürel özellikleri ile yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerini karşılaştırarak bunlar arasındaki benzer ve farklı unsurları belirler - Kültürel Özelliklerimiz
	4. Kültürel öğelerin, insanların bir arada yaşamasındaki rolünü analiz eder - Kültürel Özelliklerimiz
	5. Günlük yaşamdaki kültürel unsurların tarihî gelişimini değerlendirir - Geçmişten Günümüze
İnsanlar, Yerler ve Çevreler	1. Haritalar üzerinde yaşadığı bölgenin yeryüzü şekillerini genel olarak açıklar - Haritayı Tanıyorum
	2. Yaşadığı bölgede görülen iklimin, insan faaliyetlerine etkisini, günlük yaşantısından örnekler vererek açıklar - İklim ve Yaşamım
	3. Bölgesindeki doğal özellikler ile beşerî özelliklerin nüfus ve yerleşim üzerindeki etkilerini ilişkilendirir - Nerede Yaşanır?
	4. Yaşadığı çevredeki afetlerin ve çevre sorunlarının oluşum nedenlerini sorgular - Afetler ve Çevre Sorunları
	5. Doğal afetlerin toplum hayatı üzerine etkilerini örneklerle açıklar - Afetlerin İnsan Üzerinde Etkileri
Bilim, Teknoloji ve Toplum	1. Sanal ortamda ulaştığı bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini sorgular - Doğru Bilgiye Nasıl Ulaşıyorum?
	2. Sanal ortamı güvenli kullanmaya önem gösterir - İnterneti Nasıl Kullanmalıyım?
	3. Teknoloji kullanımının sosyalleşme ve toplumsal ilişkiler üzerindeki etkisini tartışır - Teknoloji ve Toplum
	4. Buluş yapanların ve bilim insanlarının ortak özelliklerini belirler - Bilim İnsanları ve Ortak Özellikleri
	5. Yaptığı çalışmalarda bilimsel etiğe uygun davranır - Araştırma Yapıyorum

Tablo 2. (Devamı)

Üretim, Dağıtım ve Tüketim	1. Yaşadığı bölgenin ekonomik faaliyetlerini belirler - Yaşadığım Yerdeki Ekonomik Faaliyetler
	2. Çevresindeki ekonomik faaliyetlerin, insanların sosyal hayatlarına etkisini analiz eder - Ekonomi ve Yaşam
	3. Kullandığı temel ürünlerin üretim, dağıtım ve tüketim ağını analiz eder - Üretim Serüveni
	4. İş birliği yaparak üretim, dağıtım ve tüketime dayalı yeni fikirler geliştirir - Ekonomi İçin Yeni Fikirler
	5. Bilinçli bir tüketici olarak haklarını kullanır - Haklarımı Kullanıyorum
	6. Yaşadığı bölgedeki ekonomik faaliyetlere bağlı olarak gelişen meslekleri tanır - Çevremdeki Meslekler
Etkin Vatandaşlı k	1. Çevresindeki toplumsal ihtiyaçlar ile bu ihtiyaçların karşılanması için hizmet veren kurumları ilişkilendirir - Halka Hizmet Edenler
	2. Yaşadığı yerin yönetim birimlerinin temel görevlerini açıklar - Yaşadığım Yer ve Yönetimi
	3. Temel hakları ve bu hakları kullanmanın önemini açıklar - Katılım Hakkı ve Düşünce Özgürlüğü
	4. Bayrak ve İstiklâl Marşı gibi millî egemenlik ve bağımsızlık sembollerine değer verir - Egemenlik ve Bağımsızlık Sembollerimiz
Küresel Bağlantıla r	1. Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde yaşadığı ilin yerini ve önemini araştırır - Yaşadığım Yerin Ekonomiye Katkısı
	2. Ülkeler arasındaki ekonomik ilişkilerde iletişim ve ulaşım teknolojisinin etkisini tartışır - Ticaret ve Teknoloji
	3. Turizmin uluslararası ilişkilerdeki önemini açıklar - Turizm Ön Yargıları Değiştiriyor
	4. Çeşitli ülkelerde bulunan ortak miras öğelerine örnekler verir - İnsanlığın Ortak Mirası
	5. Toplumun ilgi, istek ve ihtiyaçlarını araştırarak bunları karşılamaya yönelik yenilikçi fikirler önerir - Toplum İçin Çalışıyorum

Eğitsel açıdan kitapta yapılan vurgulamalar önemli görülmektedir. İncelenen ders kitabında yapılan vurgularda belli bir tutarlılığın olmadığı görülmektedir. Sözelimi sayfa 16'daki “*Ümmiye Koçak, köy kadınlarını tüm dünyaya göstermek için 2001 yılında ‘Arslanköy Kadınlar Tiyatro Topluluğu’nu kurdu.*” cümlesindeki “Arslanköy Kadınlar Tiyatro Topluluğu” ifadesinin tırnak arasına alınıp vurgulandığı görülürken; sayfa 85'te yer alan “*Çeşitli nedenlerle çıkan orman yangınları da orman alanlarının azalmasına neden olur*” cümlesindeki “orman alanlarının azalması” ifadesinin koyu renkte yazılarak vurgulandığı görülmektedir.

Ders kitapları, eğitsel açıdan öğrencinin ilgi, istek ve ihtiyaçları doğrultusunda onları hayata hazırlamalıdır. 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının da bu doğrultuda hazırlandığı görülmektedir. Sözgelimi, sayfa 18’de yer alan “Haklarımı ve Sorumluluklarımı Biliyorum” ve sayfa 135’te yer alan “Haklarımı Kullanıyorum” konuları bu doğrultuda hazırlanan konulardan bazılarıdır. “Haklarımı ve Sorumluluklarımı Biliyorum” konusu çocukları hak, sorumluluk ve roller çerçevesinde geleceğe hazırlarken, “Haklarımı Kullanıyorum” konusu dilekçe hakkını kullanarak çocukların karşılaştıkları sorunları yasal yollarla çözüme kavuşturmaları açısından sahip olmaları gereken bilgileri sunmaktadır. Öte yandan “Öğrendiklerimi Uyguluyorum”, “Haklarımı ve Sorumluluklarımı Biliyorum” ve “Haklarımı Kullanıyorum” gibi konular sarmal program doğrultusunda birbirinin devamı niteliğinde olduğundan öğrenebilirliği kolaylaştırıcı şekilde düzenlenmiştir (Şekil 7).

Şekil 7. “Haklarımı ve Sorumluluklarımı Biliyorum” ile “Haklarımı Kullanıyorum” konu etkinlikleri

Ders kitapları, eğitsel açıdan faydalılık ve öğrenebilirlik ilkelerine uygun olarak tasarlanmalıdır. 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki konuların güncel olması, çocuğu geleceğe hazırlaması, nitelikli vatandaş

olarak onu yetiştirmeyi amaçlaması, faydalılık açısından önemlidir. Öğrenilebilirlik açısından incelendiğinde ise kitapta yer alan konuların ve bu konularla ilişkili soruların güçlük seviyesinin öğrencilerin zihinsel seviyesine uygun olduğu görülmektedir. Ders kitabında yer alan metinler kısa, net ve anlaşılır cümlelerden oluşmaktadır. Ayrıca cümleler ve sorular ağırlıklı olarak bilişsel ve duyuşsal becerilerle ilişkiliyken; psikomotor becerilerle ilişkili cümlelere ve sorulara da yer verilmiştir. Sözelimi sayfa 14'teki "Olaylar ve Sonuçlar" başlığı altında verilen metinde duyuşsal beceriyle ilişkili olarak doğal çevreye karşı duyarlılığa dikkat çekilmektedir. Sayfa 36'da yer alan "Tarihe Yolculuk" başlığı altındaki "*Tekerleğin olmadığını düşünelim. Otomobil, otobüs, tren, bisiklet, paten, kayak gibi araçlar nasıl hareket edecekti?*" şeklindeki soru, öğrencilerin bilişsel becerilerini harekete geçirici ve onları düşündürücü sorulara iyi bir örnektir. Sayfa 66'daki "Haritayı Tanıyorum" başlığı altında yer alan "*Arkadaşlarınızla birlikte yukarıda gördüğünüz yer şekillerini aşağıdaki örneği inceleyerek oyun hamuru ya da karla yapıp eğlenerek öğrenebilirsiniz.*" ile "*Yaşadığımız yerin uydu görüntüleri üzerinde çevrenizdeki yer şekillerini inceleyip küçük bir maketini yapabilirsiniz.*" şeklindeki cümleler öğrencilerin psikomotor becerilerini harekete geçiren sorulara iyi bir örnek teşkil etmektedir.

5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının öğrenme alanlarındaki konular, tema ve etkinlikler çerçevesinde işlenmektedir. Bir kazanımın edinilmesi için birden fazla etkinlik bulunmakta ve önceki ders kitaplarından farklı olarak etkinlikler, öğrenci çalışma kitabında değil de ders kitabında yer almaktadır. Dolayısıyla yeni hazırlanan ders kitabının önceki kitaplardan ayrılan önemli özelliklerinden birinin öğrenilebilirlik açısından gösterdiği farklılık olduğunu söylemek mümkündür. Ders kitabında işlenen konunun hemen altında etkinliklerin yer alması öğrenilebilirliği olumlu etkileyen bir niteliktir (Şekil 8).

1. Sena hangi gruplarda yer almaktadır? İlgileniyorsunuz.
 - Akrama Savaş kulübü Aile Fabrika işçileri Okul Futbol takımı
2. Sena yer aldığı gruplarda hangi rolleri üstlenmiştir? _____
3. Sena hangi haklarını kullanmıştır? _____
4. Sena bulunduğu grupların hangilerinde sorumluluklarını yerine getirmiştir? _____
5. Sena haklarını kullanmıyor ama bazı sorumluluklarını yerine getirmemiştir. Bunlar nelerdir? İlgileniyorsunuz.
 - okul eşyalarını unutmamak
 - odasını temiz ve düzenli tutmak
 - öğretmenin sözünü kesmemek
 - okula geç kalmamak

Yaşadığınız yer _____

Nüfus Miktarı _____

Nüfus dağılımı etkileyen doğal etkiler _____

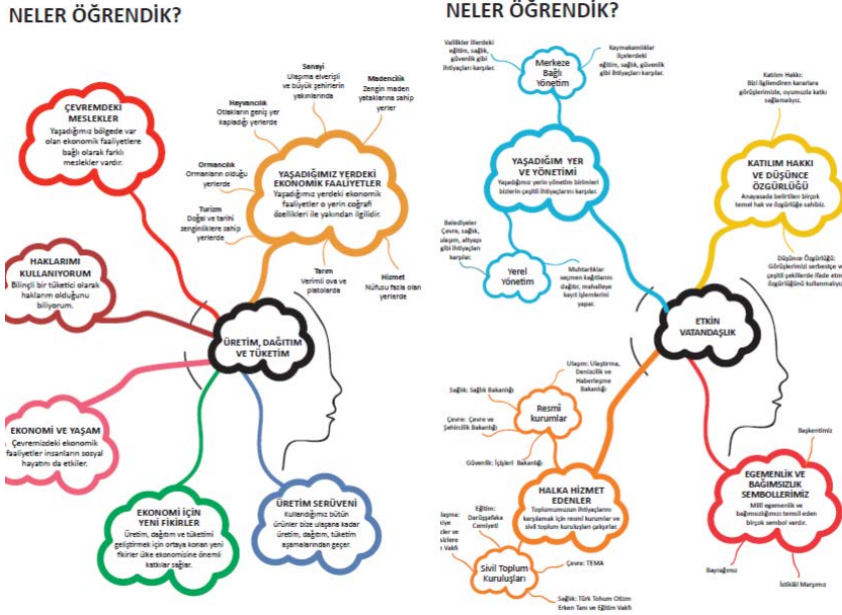
Nüfus dağılımı etkileyen beşeri etkiler _____

Şekil 8. Ders kitabındaki bazı etkinlik örnekleri

5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında görsel malzemelerin bolca kullanılması konuların öğrenilmesini kolaylaştıran özelliklerdendir. Ancak bu görsel öğelerden fotoğraflara fazla yer verilmişken karikatürlerin yeterince kullanılmadığı dikkat çekmektedir. Fotoğrafların oranının düşürülerek düşündürücü karikatürlere daha fazla yer verilmesinin eğitsel açıdan daha yararlı olacaktır. Zira karikatürler, uzun süre içinde anlatılmaya çalışılan birçok düşüncüyü, unsuru ya da soyut kavramı kısa sürede anlatmaya yardımcı olan özgün materyallerdir. Bu bağlamda Sosyal Bilgiler dersinin öğretiminde karikatür kullanımının öğrencilerin akademik başarılarına olumlu bir etkisi olduğu görülmektedir (Sidekli, Er, Yavaşer ve Aydın, 2014).

Bir konuyu ya da bilgiyi görsel veya grafiksel olarak gösteren kavram haritaları, herhangi bir konunun özetlenmesi açısından oldukça önemlidir. Bu bağlamda önceki ders kitaplarından farklı olarak 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında “Neler Öğrendik” başlığı altında yer alan kavram haritaları öğrenme alanının özetlenmesi, dolayısıyla öğrenilebilirlik açısından oldukça değerlidir. Bunun yanı sıra bu kavram haritalarının “çek-

kopar ve duvara yapıştırır” şeklinde tasarlanması, kavram haritalarının daha kullanışlı olmasını sağlayabilir (Şekil 9).

Şekil 9. Ders kitabındaki bazı kavram haritaları

5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında ölçme ve değerlendirme işlemi, konuların hemen girişindeki hazırlık soruları, konu boyunca metin aralarında yer alan sorular ve ünite sonunda yer alan “Kendimi Değerlendiriyorum” sorularıyla yapılmaktadır. “Kendimi Değerlendiriyorum” bölümü ölçme ve değerlendirme açısından oldukça önemlidir. Bu bölümde yer alan sorular genellikle doğru-yanlış, boşluk doldurma, eşleştirmeli, çoktan seçmeli ve açık uçlu sorular olmak üzere 5 farklı soru tipinden oluşmaktadır. Ancak eşleştirmeli soru tipinin eksikliği göze çarpmaktadır. Öğrencinin düşünmesini sağlayan, üst düzey becerilerini geliştiren açık uçlu sorular, öğrenciye yorum ve açıklama yapma, transfer etme, genelleme yapma, çıkarımda bulunma, benzerlik ya da farklılıkları karşılaştırmasına fırsat sunmasının yanı sıra öğrencilerin problem çözme, yaratıcılık, eleştirel ve yansıtmacı düşünme becerilerini de geliştirmektedir. Ayrıca bu sorular, genellikle niçin, neden, nasıl gibi sorulardan oluşmaktadır (Şahin, 2012). Dolayısıyla “Kendimi Değerlendiriyorum” bölümünde yer alan açık uçlu soruların sayısını artırmak olacaktır. Bu eksikliği

rağmen bu bölümde yer alan açık uçlu soruların cevaplarının deftere yazılmasının istenmesi, öğrencilerin yazma becerisini geliştirmesinin yanı sıra önceki ders kitabından ayrılan bir diğer özellik olarak karşımıza çıkmaktadır (Şekil 10). Öte yandan 33. sayfada yer alan “Kendimi Değerlendiriyorum” bölümündeki çoktan seçmeli sorulardan 1. ve 4. soruların yanıtları “Cevap Anahtarı”nda yanlış verilmiştir. Benzer şekilde 165. sayfadaki çoktan seçmeli sorulardan 2. sorunun doğru yanıtı “D” seçeneği olmalıyken; hem sorunun altında yer alan seçeneklerde hem de “Cevap Anahtarı”nda “D” seçeneği bulunmamakta bunun yerine “E” seçeneği bulunmaktadır. Ölçme değerlendirme amacıyla hazırlanmış “Kendimi Değerlendiriyorum” bölümünün daha özenli hazırlanması gerekmektedir. Dahası metin aralarındaki sorularda da bazı hatalara rastlanmaktadır. Sözelimi sayfa 68 ve 69’da yer alan “Türkiye Fiziki Haritası” ile ilgili sorulardan biri olan “Haritada Çukurova, Konya ovası ve Yüksekova’yı bularak yükseltilerini karşılaştırınız.” şeklindeki soru, söz konusu haritada Yüksekova’ya yer verilmemesi sebebiyle cevapsız kalan hatalı bir sorudur. Ayrıca haritada Çukurova’nın iki sayfanın tam arasında kalması, sorunun anlaşılabilirliğini düşüren bir başka faktör olarak değerlendirilebilir.

KENDİMİ DEĞERLENDİRİYORUM

A. Aşağıdaki cümlelerin başına cümlede verilen ifadeler doğrusya “D”, yanlışsa “Y” yazınız. Yanlış olan cümlelerin doğrularına altlarına yazınız.

- () Maki, karasal iklimin bitki örtüsüdür.
- () Çayın yetiştirilmesi için uygun iklim koşulları sadece Doğu Karadeniz kıyılarında vardır.
- () Fiziki haritada akarsu ve göller yeşil renkle gösterilir.
- () Doğal afetlerin oluşumunda o yerin coğrafi özelliklerinin etkisi yoktur.
- () Karadeniz ikliminin etkili olduğu yerlerde her mevsim yağış görülür.

B. Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere ilgili kelimeleri yazınız.

ova	plato	vadi	dağ	göl	iklim	ada
akarsu	deniz	doğal afet	beveri	ortam	yerleşme	hava durumu

- _____ çevresine göre daha yüksek olan ve tabandan zirveye kadar yamaçları eğimli olan yeryüzü şeklidir.
- _____ akarsular tarafından derin yarılmış, çevresine göre alçıkta olan geniş düzlüklerdir.
- karalardaki çukurlukta birikmiş durgun sulara _____ denir.
- Akarsular tarafından derin yarılmış, çevresine göre yüksekte olan geniş düzlüklere _____ denir.
- yağmur veya kar sularıya beslenen, belli bir yatak boyunca sürekli veya zaman zaman akan sulara _____ denir.
- _____ akarsuların yatağına (yani aktığı yeri) aşındırarak oluşturduğu yeryüzü şeklidir.
- Hava olaylarının bir yerde uzun yıllar boyunca gösterdiği ortalama duruma _____ denir.

C. Aşağıdaki soruların doğru cevaplarını işaretleyiniz.

- Aşağıdaki bilgilerden hangisine fiziki haritalardan ulaşılamaz?
A) Yerküpleri B) Yükselti değerleri
C) Nüfusun dağılışı D) Akarsu ve göller
- Bir şehrin güc alanında ve nüfusunun artmasında aşağıdakilerden hangisi etkili değildir?
A) Sanayinin gelişimi olması
B) Dağlık ve engebeli olması
C) Turizmin gelişimi olması
D) Uygun iklim koşullarına sahip olması
- Haritada numaralanan alanlarla burarlarda görülen afetler, aşağıdakilerden hangisinde doğru olarak eşleştirilmiştir?
I II III
A) Orman yangını Deprem Heyelan
B) Deprem Orman yangını Heyelan
C) Orman yangını Heyelan Deprem
D) Heyelan Orman yangını Deprem
- Ülkemizin kural kesimlerinde konut yapımında farklı yapı malzemelerinin kullanılmasında bölgelerimizin iklim özellikleri de etkili olmaktadır. Ev yapımında kullanılan malzemelerin bölgelerle eşleştirilmesi hangi seçenekte doğru olarak verilmiştir?
A) Ege Deniz’in B) Erzyay Dağı’nın
C) Sıfıra Ovası’nın D) Kızılirmak Nehri’nin

Verilenlerden hangileri insanların ihtiyaçlarını karşılamak için doğal ortamda yaptıkları değişikliğe örnek gösterilebilir?
A) I-II-III B) II-III-IV C) II-IV D) II-III-IV

- Bitki örtüsünün az, eğimin fazla olduğu yamaçlarda ağır kar yağışı aşağıdaki doğal afetlerden hangisine neden olabilir?
A) Heyelan
B) Çığ
C) Deprem
D) Erozyon

7. Türkiye’deki yer şekilleri düşünüldüğünde aşağıdakilerden hangisinin fiziki haritada kahverengi ile gösterilebileceği söylenebilir?

- Ülkemizdeki kaç tip iklim etkildir ve özellikleri nelerdir?
- İklim neleri etkilediğini yaşadığınız yerden birer örnek vererek açıklayınız.
- Fiziki haritalarda renkleri neyi ifade eder?
- Cevre sorunlarının oluşumunda insanın etkisine örnekler veriniz.

Kerpiç Ev	Ahap Ev	Tap Ev
A. İç Anadolu	Karadeniz	Akdeniz
B. Karadeniz	İç Anadolu	Doğu Anadolu
C. Akdeniz	Doğu Anadolu	Karadeniz
D. Ege	Akdeniz	İç Anadolu

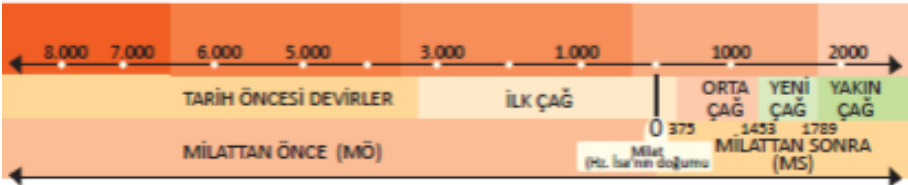
Şekil 10. “Kendimi Değerlendiriyorum” sorularının bir örnek

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Görsel Özellikleri

İncelenen ders kitabının kağıt ebadı 19.5 X 27.5 cm'dir. Bu bağlamda ders kitabının, A4 kâğıt türünden küçük, A5 kâğıt türünden büyük olduğunu söylemek mümkündür. 80 gr. beyaz mat kuşe kâğıdına bastırılan ders kitabının ISO standartlarına uygun olduğu görülmektedir. Ayrıca ders kitabının kapağı oldukça kaliteli karton kâğıttan oluşmaktadır. Kitabın baskı kalitesinin de önceki kitaplara göre daha iyi olduğunu söylemek mümkündür. Zira Ertürk ve Güler'in (2017) yaptığı araştırma sonucunda katılımcıların % 14'ü Sosyal Bilgiler ders kitabının dayanıklılığının yetersiz olduğunu, % 27'si de kitabın kısmen dayanıklı olduğunu belirtmiştir. Nalçacı'nın (2011) yaptığı çalışmada ise "Baskı kalitesi öğretim açısından istenilen düzeydedir." şeklindeki soruya katılımcıların % 10'u "hayır" derken, % 45'i ise "kısmen" yeterli gördüklerini belirtmiştir.

Ders kitaplarında resim altı yazılarda, dipnotlar ve benzeri kullanılan yazılar hariç ilköğretim 5. sınıflar için on bir puntodan daha küçük harfler kullanılmaz (MEB, 2009). Ayrıca yazı tipi "Times New Roman", satır arası boşluklar ise cümleleri oluşturan küçük harflerin yüksekliği kadar olmalıdır (Gülersoy, 2013). Ancak ders kitabının yazı tipinin "Calibri" olduğu, yazı büyüklüğünün ise kitaptaki başlıklar hariç genel olarak 12 punto olduğu görülmektedir. Bu farklı özelliklerin yazıların okunması açısından bir engel teşkil etmediği görülmektedir.

5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabındaki resim, harita, grafik ve tablo gibi görsellerin, görsel açıdan oldukça estetik olduğu görülmektedir. Görsellerin ve verilerin genelde güncel olması da olumlu bir diğer özelliktir. Ancak yer yer görsel ve yazılı öğelerin tasarım ilkelerine aykırı örneklerine rastlamak da mümkündür. Sözelimi sayfa 37'deki görselde tarih şeridinde kullanılan renkler birbirine çok yakın tonlardan oluştuğundan, çağları ayırt etmede öğrencileri zorlayacak bir unsur teşkil etmektedir (Şekil 11). Özensizlikten kaynaklanabilecek bu hatalar, ders kitabı açısından eksiklik olarak değerlendirilebilir.

Şekil 11. Sayfa 37'de yer alan tarih şeridi

5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabının Dil ve Anlatım Özellikleri

Kitapların okunabilir, anlaşılır ve ilgi çekici olması dil ve anlatım açısından dikkat edilmesi gereken hususlardır. Kitap hazırlanırken noktalama işaretlerinden cümlelerin kelime uzunluklarına kadar birçok noktaya dikkat edilmelidir. İncelenen ders kitabının genel anlamda okunaklı, anlaşılır, ilgi çekici, okumayı kolaylaştırıcı, okuyucuyu araştırmaya sevk edici olmasının yanı sıra dil ve anlatım açısından güncel Türkçenin kullanılmış olması, noktalama işaretlerine dikkat edilmiş olması olumlu özelliklerindedir. Öte yandan kitapta dil ve anlatım hatalarının olduğu da görülmektedir. Sözelimi sayfa 12’deki “Öğrendiklerimi Uyguluyorum” konu başlığı altındaki metinde “...Derslerinde başarılı, sosyal yönü çok güçlü olan Zehra aynı zamanda da çevresinde yaşanan olaylara karşı son derece duyarlı bir çocuktur.” şeklinde geçen ifadelerde “...aynı zamanda da...” ifadesindeki “-da” gereksiz kullanılmıştır. Ayrıca sayfa 52’de yer alan sorular numaralandırılırken 1. sorudan 3. soruya geçildiği, 2. sorunun atlandığı ve sayfa 63’te yer alan 5. sorudan sonra 6. sorunun gelmesi gerekirken 5. soru olarak tekrarlandığı görülmektedir (Şekil 12).

Sıra Sizde

Aşağıdaki soruların cevaplarını defterinize yazınız.

1. Yaşadığınız yerde hangi el sanatları yapılmaktadır? Bunlardan hangileri evinizde bulunmaktadır?
3. Yaşadığınız yerdeki el sanatlarından hangisi ya da hangileri ilginizi çekiyor? Neden?
4. Yaşadığınız yerde yapılan el sanatları ülkemizin farklı yerlerinde de yapılıyor mu? Örnek veriniz.
5. El sanatlarının yapıldığı yöreye göre benzerlik ve farklılık göstermesinin sebepleri neler olabilir?
6. El sanatlarımızın yaşatılması ve tanıtılması için neler yapılmalıdır?

Şekil 12. Sayfa 52’de yer alan soru numaralandırma hatası

Ders kitaplarındaki cümle uzunlukları anlatım açısından önemli bir yer tutar. Uzun cümlelerin oluşmasına sebep olan kelime sayısındaki fazlalık, cümlenin anlaşılabilirliğini etkileyen faktörlerdendir. Cümle uzunluklarının ilkökul birinci sınıfta 6, ikinci sınıfta 8, üçüncü sınıfta 10, dördüncü sınıfta 12 kelimeyi geçmemesi gerekirken (Kılıç ve Seven, 2008); ortaokul 5. sınıf ders kitaplarının bir cümledeki kelime sayısı 14 kelimeyi geçmemelidir. İncelenen ders kitabında bu kurala genellikle uyulduğu görülmektedir. Ancak sayfa 59’da yer alan “İlk Türkçe sözlük olan Kaşgarlı Mahmud’un Divanü Lügati’t- Türk adlı eserinde cepte taşınan ipeklî ya da pamuklu bez parçası karşılığında ‘ulatu’ ve ‘savluk’ sözcükleri geçiyordu.”

şeklindeki cümle, 24 kelimededen oluşmaktadır. Tek cümle olarak verilen bu cümle iki cümleye ayrılarak şu şekilde verilebilir: “İlk Türkçe sözlük, Kaşgarlı Mahmud tarafından yazılan Divanü Lügati’t- Türk adlı eserdir. Bu eserde cepte taşınan ipekli ya da pamuklu bez parçası karşılığında ‘ulatu’ ve ‘savluk’ sözcükleri geçiyor.”

Ders kitabında anlaşılabilirliği güçleştiren veya kolaylaştıran bir diğer etken noktalama işaretleridir. 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında başta noktalama işaretleri olmak üzere dil bilgisi kurallarına genellikle dikkat edildiğinden kitabın anlaşılır olduğunu söylemek mümkündür. Ancak sayfa 135 ve 136’da bulunan diyaloglarda konuşma çizgisine yer verilmemiş olması bir eksiklik olarak değerlendirilebilir. Bu tür yanlışlıklara rağmen 5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının genel anlamda dil ve anlatım açısından öğrenci gelişim basamakları ve kavrama düzeylerine uygun olarak düzenlendiği söylenebilir. Özellikle yalın bir dil kullanılan kitapta yabancı kelimelere neredeyse hiç yer verilmemiş ve “Dionysos”, “Louis Pasteur”, “Newton” gibi özel isimler orijinal şekilde yazılarak okunuşları parantez içinde yer almıştır.

SONUÇ

5. sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabının olumlu ve olumsuz özellikleri bulgular bölümünde ele alındığından bu bölümde daha çok kitapta tespit edilen eksik yönlere değinilerek bu eksikliklerin giderilmesine yönelik çözüm önerilerine yer verilmektedir.

1. Kitaptaki ünite sayfaları farklı renklerde tasarlanmadığından dikkat çekiciliği sağlamada yetersiz kalmıştır. Söz konusu sayfaların farklı renklerde tasarlanması hem seçicilik hem de estetik açısından ders kitabını daha kullanışlı hale getirebilir.

2. Kitabın kapağındaki görsellerin sadece “Kültür ve Miras” öğrenme alanıyla ilişkili olması, multidisipliner anlayışa aykırı bir durum teşkil etmektedir. Ders kitabının kapağının multidisipliner anlayışa uygun tüm öğrenme alanlarını kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmesi yerinde olacaktır.

3. Kitaptaki ünite başlıklarının, öğrenme alanlarının başlıklarıyla başlıklandırılmış olması, öğrencilerin doğrudan öğrenme alanlarından haberdar olmasını, dolayısıyla konuların birbiriyle ilişkilendirmesini kolaylaştırması bakımından olumlu değişikliklerdendir. Bu işlevsel düzenleme, ortaokulun diğer sınıflarına ait ders kitaplarında da yapılabilir.

4. “Neler Öğreneceğiz?” başlığı altında verilen ifadeler yerine doğrudan kazanımlar verilebilir. Böylelikle öğrenciler neyi öğreneceklerini daha net biçimde algılayacak ve öğrenme süreci kolaylaşacaktır. Benzer şekilde ünite giriş sayfalarında söz konusu öğrenme alanıyla ilgili kavramlara ve değerlere yer verilmesi, öğrencileri işlenecek kavram ve değerlerden haberdar etmesi bakımından etkili olacaktır.

5. Ders kitabındaki cümlelerde geçen vurgularda belli bir tutarlılık bulunmamaktadır. Bu tutarsızlığın giderilmesi için vurgular, kitabın bütününde ya italik ya koyu siyah ya da öğrencilerin dikkatini çekecek nitelikte koyu kırmızı renkle de yapılabilir.

6. Ders kitabındaki görseller, şekiller ve haritaların tamamının numaralandırılmadığı ve/veya başlıklandırılmadığı tespit edilmiştir. Bu eksikliğin giderilmesi kitaptaki tutarsızlığı ortadan kaldıracığı gibi eğitsel açıdan görsellerin kullanılabilirliğini de artıracaktır.

7. Ders kitabındaki “Sözlük” bölümü yetersizdir. Öğrencilerin özellikle terimlere kolaylıkla ulaşması açısından sözlüğün zenginleştirilmesi gerekmektedir.

8. “Bilim, Teknoloji ve Toplum” başlıklı ünite de bilimsel etişin önemine vurgu yapılmasına rağmen kitapta dipnot ve atıflara yeterince yer verilmemiştir. Hem bilimselliği sağlama açısından hem de öğrencilerin somut şekilde bu kullanımları görmeleri bakımından bu eksikliğin giderilmesi yerinde olacaktır.

9. Kitaptaki “Kendimi Değerlendiriyorum” başlıklı kısımlarında yer alan soruların cevap anahtarının kitabın 198. sayfasında verilmesi, öğrencilerin soruları, cevap anahtarına bakarak cevaplandırmalarına yol açabilir. Bu durum testlerin güvenilirliğini, dolayısıyla geçerliliğini düşürebileceğinden tekrar gözden geçirilmelidir.

10. Kitaptaki kronolojinin büyük bir bölümünün bir konuyla sınırlandırılmış olması, kapsam geçerliliğini sağlayamadığından yeniden düzenlenmelidir.

11. Kitabın sonunda sadece Türkiye Haritası ve Türk Dünyası Haritası'na yer verilmesi, Sosyal Bilgiler dersinin bütünlüğü açısından yetersiz kalmaktadır. Kitapta ayrıca Dünya Siyasi Haritası gibi diğer önemli haritalara da yer verilmelidir.

12. Öğrenci çalışma kitaplarının kaldırılarak buradaki etkinliklerin ders kitabında yer alması, işlenen konulardan hemen sonra etkinliklerin yapılmasını sağlamakta dolayısıyla öğrenilenleri daha kalıcı hale

getirmektedir. Öğrenci çalışma kitaplarının kaldırılmış olması, kâğıt israfını azaltmanın yanı sıra öğretimin maliyetini de düşürmüştür. Bu nedenlerle bu değişikliğin ortaokulun diğer sınıflarında da uygulanmalıdır.

13. Ünite sonlarında yer alan “Neler Öğrendik” başlığı altındaki kavram haritaları, öğrenilen bilgilerin örgütlenmesini sağlayarak öğrenme sürecini kolaylaştırmaktadır. Bu düzenleme, ortaokulun diğer sınıflarına ait ders kitaplarında da yapılabilir.

14. Ders kitabında yer yer dil ve anlatım hatalarına rastlanmaktadır. Bu hataların en aza indirgenmesi sağlamak için birden çok dil uzmanına incelenmesi yerinde olacaktır.

KAYNAKÇA

- Bekdemir, Ü., ve Polat, S., 2016. Sosyal bilgiler 5. ve 6. sınıf ders kitaplarında harita kullanımı. *Ekev Akademi Dergisi*, 68, 363-382.
- Buğdaycı, İ., 2012. *İlköğretimde harita kullanımı üzerine bir inceleme*, Doktora Tezi, Konya: Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Harita Mühendisliği Anabilim Dalı.
- Ceyhan, E., ve Yiğit, B., 2005. *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Ankara: Anı Yayınları.
- Ertürk, M., ve Güler, E., 2017. 5. 6. ve 7. sınıf sosyal bilgiler ders kitaplarının öğretmen görüşlerine göre incelenmesi (Muğla ili örneği). *Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi (UTEB)*, 8, 64-76.
- Evirgen, Ö. F., Özkan, J. Öztürk S., ve Özdural, Z., 2017. *Ortaokul 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabı*. İstanbul: Bilnet Matbaacılık.
- Gülersoy, A. E., 2013. İdeal ders kitabı arayışında sosyal bilgiler ders kitaplarının bazı özellikler açısından incelenmesi. *International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education*, 2, 8-26.
- Kılıç, A., ve Seven, S., 2008. *Konu alanı ders kitabı incelemesi*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Küçükahmet, L. (Ed.), 2001. *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu, Yabancı Dil 4-8*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Küçükahmet, L. (Ed.), 2011. *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Merriam, S. B., 2013. *Nitel araştırma desen ve uygulama için bir rehber*. (çev. Selahattin Turan). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Milli Eğitim Bakanlığı, 1995. *Ders kitapları ile eğitim araçlarının incelenmesi ve değerlendirilmesine ilişkin yönerge*. Ankara.

- Milli Eğitim Bakanlığı, 2009. *Milli eğitim bakanlığı ders kitapları ve eğitim araçları yönetmeliği*. Ankara.
- Milli Eğitim Bakanlığı, 2017. *Sosyal bilgiler dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 4, 5, 6 ve 7. sınıflar)*. Ankara.
- Nalçacı, A., 2011. İlköğretim 5. sınıf sosyal bilgiler ders kitabının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Erzurum örneği). *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15 (2), 321-335.
- Öcal, A., ve Yiğittir, S., 2007. İlköğretim sosyal bilgiler ders kitaplarının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi (Kırıkkale örneği). *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 1, 51-61.
- Önal, H., ve Kaya, N., 2006. Sosyal bilgiler ders kitaplarının (4 ve 5. sınıf) değerlendirilmesi. *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 16, 21-37.
- Pıngel, F., 2003. *Ders kitaplarını araştırma ve düzeltme rehberi*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Sidekli, S., Er, H., Yavaşer, R., ve Aydın E., 2014. Sosyal bilgiler öğretiminde alternatif bir yöntem: karikatür. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Uluslararası Türk Eğitim Bilimleri Dergisi (UTEB)*, 2, 151-163.
- Sönmez, F. Ö., Yeşiltaş, E., Kuş, Z., ve Karatekin, K., 2009. Sosyal bilgiler 6 ve 7. sınıf ders kitaplarının fiziksel yapı, içerik, dil ve anlatım yönünden değerlendirilmesi. *Fen, Sosyal ve Çevre Eğitiminde Son Gelişmeler Sempozyumu*. (Haz. H. Kara, A. Demir). Giresun: Öncü Gazete ve Matbaası.
- Sönmez, V., 1998. *Sosyal bilgiler öğretimi ve öğretmen kılavuzu*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Şahin, C., 2003. *Konu alanı ders kitabı inceleme kılavuzu sosyal bilgiler*. Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.
- Şahin, M., 2012. Ders kitaplarının mesaj tasarımı ilkeleri açısından değerlendirilmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 3, 129-154.
- Tavşancıl, E., ve Aslan, E. A., 2002. *Sözel, yazılı ve diğer materyaller için içerik analizi ve uygulama örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayıncılık Hizmetleri.
- Ünlü, M., Üçışık, S., ve Özey, R., 2002. Coğrafya eğitim ve öğretiminde haritaların önemi, *Marmara Coğrafya Dergisi*, 5, 9-25.
- Yıldırım, A., ve Şimşek, H., 2016. *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

EXTENDED ABSTRACT

In order to text books being one of the most important materials of education process are transformed to ideal text books, examining text books in terms of some features also plays a part among things to do. The aim of this research is to investigate Social Studies text book prepared in accordance with new curriculum in 2017 – 2018 education year for 5th grades students in the sense of physical, educational, visual design, language and manner of telling features. Data source of the research is Social Studies text book for 5th grade students issued in compliance with new curriculum by Ministry of National Education.

In this research, document review and content analysis being from quantitative research methods are used. In this study, document is not an additional data source; it composes all data sets of a research on its own (Yıldırım and Şimşek, 2016). While the document was examined, it is analyzed considering physical, educational, visual, language and manner of telling features which are criterions mentioned frequently of the text book. In the research, besides document analysis, content analysis also is carried out. Content analysis is a scientific approach searching social reality in terms of linguistic, written, and other materials including meaning and/or grammar by means of classifying as objective and systematic, transforming numbers and making an inference (Tavşancıl and Aslan, 2001).

In consequence of research conducted, it is clear that new Social Studies text book for 5th grade students is different from previous text books with regards to physical, visual and educational features. When examined Social Studies text book for 5th grade students, it is determined that pages of the book are generally straight; it isn't prevailed visual faults such as wrinkle, confusion, hole, endurance, dirt, stain, tear and there aren't whatsoever press and bookbinding faults in terms of physical features. The betterness of quality of paper and bookbinding of the book is one of the most important features making it different from previous books.

Sighted important variables in terms of educational qualities are decreasing the number of units, extinguishing students' work book and locating activities which were in the work book to the text book. Being excel of quality paper of the book, being vivacious and attractive of visuals used in the book are from features making new text book superior in the sense of visual design. With the alterations made, it is possible to say that new text book is prepared at the level of influencing education activities positively. However, in the examined text book some deficiencies are confirmed and several suggestions are recommended to eliminate them. According to this situation, that pages based on the unit and learning domains aren't designed with different colors can be estimated for a deficiency. Designing different colors being talked about pages renders the book more useful in terms of both enhancing pickiness and esthetics.

That the visual on the cover of the text book is just related to "Culture and Heritage" learning domain and it doesn't consist of other learning domains is against multidisciplinary approach. Therefore, the cover of the book should be reorganized

according to multidisciplinary approach. Instead of the expressions under the title “What will we learn?” fallen into entry of learning domains, learning outcomes can be given directly. Besides, that domains concepts and values related to mentioned learning domains at the access page of learning is given a place will be effective in point of informing students about next concept and values.

It is seen that there is not a clear consistency emphasizes on the sentences in the text book. This contradictoriness should be eliminated. In addition, emphasizes can be written with bold red color is such as to pay attention of the students. That all of the visuals, shapes and maps which are in the text book aren't enumerated and/or titled is retained. Eliminating this deficiency both abolishes the contradictoriness in the book and increases the usefulness of the visuals in terms of educational features.

Language and manner of telling faults are encountered in patches in the text book. With the aim of minimize the faults in terms of language and manner of telling in the text book, they should be examined by some linguists. That the answer key of the questions in the part titled “I take stock of myself” is on page 198 can cause that students answer the questions by looking answer key. This situation should be reconsidered because it decreases the reliability and validity of the tests.

Although the importance of scientific ethics is emphasized at the learning domain titled “Science, Technology and Society”, postscripts and adscription aren't included enough in the book. This deficiency should be fulfilled with regards to both supplying scientificness and making students see these usages in a concrete way. Chronology should be reorganized more comprehensively because a big part of chronology in the book is limited with a subject. It is understood that dictionary being on the last pages of the text book is inadequate. It is necessary to prosper this dictionary in order to students can reach especially to premises easily. Moreover, that there are only Turkish Map and Map of Turkish World at the end of the book is insufficient from the point of integrity of Social Studies lesson. Important maps like World Political Map should be added to the book thanks to them students will be able to reach these data easily.

Some suggestions are offered in the conducted text book within the context of some positive alterations, too. According to it, that unit titles in the text book are titled with learning domains is a favorable change in regard to students are informed about learning domains directly. This variance can also be implemented to the text books belonging to other grades of Middle School. That the activities in the work book fall into the text book by extinguishing Students' Work Book provides doing exercises immediately after studied subject. So, it makes gains render permanent. That extinguishing Students' Work Book both decreases paper wastage and reduces cost of teaching. With these reasons, it is suggested that this alteration also should be carried out other grades of Middle School. Concept maps being at the end of the unit under the title of “What did we learn?” make learning duration easier by supplying organization of studied information. So, it is suggested this arrangement can also be implemented to the text books belonging to other grades of Middle School.